

Захарченко А. М.

ORCID: 0000-0001-7492-6103

кандидат політичних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

ВІДНОСИНИ МІЖ США ТА САУДІВСЬКОЮ АРАВІЄЮ В УМОВАХ НОВИХ ЗАГРОЗ МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ

Ключові слова: США, Джо Байден, Саудівська Аравія, Близький Схід, політика, безпека.

За останнє десятиліття регіон Близького та Середнього Сходу зазнав глибоких геополітичних перетворень. Вони відбувались на фоні суттєвого скорочення американської залученості в регіональні справи. Самоусунення Вашингтону від близькосхідних проблем, зокрема від війн у Сирії, Лівії та Ємені, суттєво зменшило впевненість регіональних еліт у здатності США гарантувати їхню безпеку. Особливого значення у цьому контексті набувають відносини Вашингтона із своїм провідним регіональним партнером – Саудівською Аравією, що зазнали серйозної еволюції продовж останніх років.

Драматичні наслідки війни Росії в Україні, що вийшли далеко за межі Європи, знов підтвердили важливість Близького Сходу та регіональних союзників для американських національних інтересів. Зацікавленість США у збільшенні обсягів видобутку нафти, загроза поглиблення військового співробітництва між Росією та Іраном та стагнація переговорів щодо іранської ядерної програми сформували передумови для переважання американсько-саудівських відносин.

Джо Байден будував свою президентську кампанію у 2020 р. на необхідності кардинального перегляду зовнішньополітичного курсу свого попередника, зокрема, на близькосхідному напрямку. Центральним елементом стратегії Трампа на Близькому Сході була політика «максимального тиску» на Іран, який був визнаний загрозою номер один для американських інтересів в регіоні, з опорою на важливих американських близькосхідних партнерів – Аравійські монархії та Ізраїль. Керуючись принципами *realpolitik*, Трамп перестав чинити тиск на арабські держави з приводу прав людини й демократизації та побудував добрі відносини з авторитарними близькосхідними режимами, зокрема, із Саудівською Аравією.

Байден мав намір кардинально переглянути такий підхід. В якості кандидата на посаду президента він заявив, що поставить права людини «в центр зовнішньої політики США». Зокрема, він пообіцяв поводитися із саудівцями «як із ізгоями, якими вони і є», звинувативши саудівський режим у порушеннях прав людини (насамперед, у вбивстві журналіста Джамалія Хашоггі у Консульстві Саудівської Аравії в Туреччині 2 жовтня 2018 р.), політичних репресіях та варварських методах ведення війни в Ємені [3].

Відразу після вступу на посаду президента Байден знов підтвердив свою прихильність просуванню прав людини та оголосив про «перекалібрування» відносин із Саудівською Аравією. Він припинив підтримку наступальних операцій в Ємені та призупинив виконання масштабних контрактів на постачання новітнього озброєння Саудівській Аравії, узгоджених Трампом.

На додачу до цього Байден демонстративно дистанціювався від наступника саудівського престолу принца Мухаммеда ібн Салмана, якого вважають фактичним правителем Королівства. У липні 2021 р. за дорученням президента була оприлюднена доповідь Національної розвідки США, в якій стверджувалося, що операцію, в результаті якої був убитий опозиційний журналіст Хашоггі, схвалив особисто наслідний принц. Все це суттєво ускладнило відносини Вашингтона та Ер-Ріада.

Вихід Сполучених Штатів із Афганістану, а також поновлення переговорів з Іраном на фоні загального скорочення військової присутності американців у регіоні викликали очевидне розчарування з боку КСА. Напруга у відносинах між США та його близькосхідними партнерами ще більше загострилася після агресії Росії в Україні. З початком війни лідери Саудівської Аравії, ОАЕ, Ізраїлю та інших близькосхідних держав не приєдналися до кампанії західних санкцій проти Росії і прагнули максимально дистанціюватися від протистояння між Заходом та РФ. З іншого боку, війна в Україні знову підкреслила стратегічне значення близькосхідного регіону для світового енергетичного сектора, а також зростаюче значення арабських країн-експортерів нафти для глобальних гравців. У зв'язку з гострою необхідністю знизити високі ціни на нафту і знайти альтернативи енергетичній залежності Європи від Росії, адміністрація Байдена була змушена перейти до більш прагматичної політики [2].

Візит Байдена на Близький Схід, запланований на липень 2022 р., мав на меті зміцнити відносини США із традиційними близькосхідними партнерами на протигагу зростанню там впливу Росії та Китаю. Втім, перед президентом США постав нелегкий виклик: як збалансувати стратегічні інтереси співпраці з авторитарними режимами та американські цінності, такі як права людини. Особливо проблематичним у цьому

контексті виглядав майбутній візит до Саудівської Аравії, який викликав бурхливу дискусію в американському експертному середовищі. Деякі дослідники аргументовано вказували, що зустріч Байдена із принцом Мухаммедом прямо суперечить його обіцянкам щодо ізоляції саудівського режиму. Аби заспокоїти критиків, напередодні візиту американський президент опублікував статтю у виданні «The Washington Post», кореспондентом якого був Хашоггі. В ній він пообіцяв відкрити «новий і багатообіцяючий розділ участі Америки» на Близькому Сході [1].

Перший візит Байдена на Близький Схід на посаді президента відбувся 13–16 липня 2022 р. Під час свого турне він відвідав Ізраїль, Західний берег р. Йордан, Саудівську Аравію та взяв участь у роботі саміту Ради співробітництва держав Перської затоки (РСДПЗ) + 3.

Зустріч Байдена із саудівським керівництвом, особливо з наслідним принцом Мухаммедом ібн Салманом, стала знаменним зрушенням у політиці щодо Королівства. За підсумками американсько-саудівських переговорів в Джидді було підписане спільне Комюніке, в якому країни підкреслили важливість подальшого зміцнення свого стратегічного партнерства, а Байден рішуче підтвердив незмінну підтримку Вашингтоном безпеки Ер-Ріяду [4]. Головне послання свого близькосхідного турне американський президент озвучив під час виступу на саміті РСДПЗ + 3 (такий формат об'єднує Саудівську Аравію, Бахрейн, Катар, Кувейт, ОАЕ, Оман із Єгиптом, Іраком та Йорданією). Байден запевнив, що Сполучені Штати «не підуть з регіону та не залишать тут вакуум, який заповнять Китай, Росія чи Іран», і що Америка «залишиться активним та зацікавленим партнером на Близькому Сході» [5].

Результати візиту Байдена отримали неоднозначні оцінки як в США, так і в країнах регіону. Критики стверджують, що президент повернувся без жодного принципового досягнення: Саудівська Аравія не надала обіцянок щодо суттєвого збільшення видобутку нафти; не був утворений новий регіональний союз, що виступав би на підтримку інтересів США. При цьому, заради таких сумнівних досягнень Байдену довелося відступитися від свого курсу на підтримку демократії.

Втім, більшість аналітиків згодні, що візит Байдена, який остаточно зафіксував перехід адміністрації до прагматичної політики, був не тільки доречним, але й необхідним для закріплення як регіональних, так і міжнародних позицій Вашингтону. Він став важливим кроком назустріч близькосхідним партнерам США, демонстрацією вірності союзницьким зобов'язанням та міцності американських безпекових гарантій.

Хоча Байден не отримав від арабських країн зобов'язань щодо збільшення видобутку нафти, є перспектива подальшого обговорення цього питання пізніше. Принаймні, відновлене американсько-саудівське партнерство буде частиною подальших розрахунків в Ер-Ріяді. Щодо нового

регіонального альянсу, то адміністрація Байдена не розглядає його як якусь формалізовану та інституціалізовану структуру, а скоріше як групу країн, які готові об'єднати ресурси, там де це можливо та доречно, в координації з Вашингтоном. На фоні зміцнення російсько-іранських відносин, США та їхні близькосхідні партнери не виключають можливість формування альтернативної міжнародної коаліції на Близькому Сході, що складається з Росії, Ірану, Сирії, «Хизбалли», ХАМАСу та хуситів. В таких умовах поглиблення американсько-саудівського співробітництва у рамках очолюваної США системи безпеки набуває принципового значення.

Література:

1. Biden J. Why I'm Going to Saudi Arabia. *The Washington Post*. 2022, July 9. URL: <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/07/09/joe-biden-saudi-arabia-israel-visit/>
2. Cook S., Indyk M. The Case for a New U.S.-Saudi Strategic Compact. *CFR Special Report*. № 94. June 2022. URL: https://cdn.cfr.org/sites/default/files/report_pdf/CFR_CSR94_U.S.-SaudiStrategicCompact.pdf
3. Democratic Debate Transcript. *NBC News Digital*. 2019, November 20. URL: <https://www.nbcnews.com/politics/2020-election/read-democratic-debate-transcript-november-20-2019-n1088186>
4. The Jeddah Communiqué: A Joint Statement Between the United States of America and the Kingdom of Saudi Arabia. *Saudi Press Agency*. 2022, July 16. URL: <https://www.spa.gov.sa/view-story.php?lang=en&newsid=2370228>
5. The United States Strengthens Cooperation with Middle East Partners to Address 21st Century Challenges. *The White House*. 2022, July 16. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/07/16/fact-sheet-the-united-states-strengthens-cooperation-with-middle-east-partners-to-address-21st-century-challenges/>